

KAPSABET HIGH SCHOOL

POST MOCK 2024

102/2

KISWAHILI

KARATASI YA 2 (LUGHA)

MUDA: SAA 2½

NAME..... SIGN.....

INDEX NO..... ADM NO.....

Cheti cha Kuhitimu Kisomo cha Sekondari (KCSE)

MAAGIZO

- a) Andika jina lako na nambari yako ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- b) Tia sahihi kisha uandike tarehe ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- c) Jibu maswali yote
- d) Majibu yote yaandikwe katika nafasi ulizoachiwa katika kijitabu hiki cha maswali.
- e) Majibu yote **lazima** yaandikwe kwa Lugha ya **Kiswahili**
- f) Usitoe ukurusa wowote kutoka kwenye kijitabu hiki

KWA MATUMIZI YA PEKEE

Swali	Upeo	Alama
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
Jumla	80	

1. UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata

Wahenga walisema kutoa ni moyo usambe ni utajiri. Iwapo wangefufuka leo hii wangeongezea kuwa ujasiri ni moyo usiseme ni umri. Kauli hii kama ile ya kwanza imesheheni ujumbe muhimu. Katika jamii nyingi, mtoto haruhusiwi kukaa au kuzungumza mbele ya watu wazima. Akiwa wa kike ndiyo basi. Ni ajabu basi kwa mtoto wa kike kutoka jamii yenye imani kali za jadi zinazomdunisha mwanamke kuweza kupata tuzo yenye staha ya juu zaidi.

Malala Yousafzai alishinda Tuzo ya Nobel mwaka 2014 akiwa na umri wa miaka 17. Aliyeshinda naye tuzo hii adhimu ni Kailash Satyarthi. Kigoli huyu alituzwa tunu hii kwa kupigania haki za wasichana kupata Elimu nchini Pakistan. Harakati hizi hakuzianza juzi. Mwaka 2012 alipigwa risasi na mijibaba ya ugaidi ya kundi Fulani linaloegemea mreno wa siasa kali kwa ‘hatia’ za kuwatetea mabanati. Inasemekana alishambuliwa alipokuwa akisafiri kwenye basi la shule. Kilichochochea mashambulizi ni tuhuma kuwa alikuwa ameanzisha jukwaa kwenye mtandao wa Shirika la Utangazaji la BBC alilokuwa akichangia maandishi alipokuwa na umri wa miaka 11. Maandishi yake yalikuwa na ujumbe wa kupinga juhudi za makundi Fulani kuwanyima wanawake Elimu.

Haikuwezekana hata baada ya kupona kurudi Pakistani. Alihamia Uingereza alipofadhiliwa na wahisani. Licha ya kuwa aliishi ugenini na bila aila yake mwana huyu hakupoteza makali ya ari yake ya kuendelea kutetea maslahi ya kielimu ya wenzake wa kike.

Yeye ndiye mwenye umri wa chini zaidi katika historia kupata tuzo hili. Baadhi ya wale walioshinda Nobel katika umri mkubwa ni Desmond Tutu, Nelson Mandela na Wangari Maathai. Kila mmoja wao alitambuliwa kwa sababu mahususi zinazohusu jitihada za kuboresha maisha ya wanajamii.

Njia nyingine kuu aliyoitumai Malala ni hotuba. Mwaka 2013 alihutubia Kongamano la Vijana la Umoja wa Mataifa katika hafla iliyoandaliwa kwa heshima yake. Aliwashangaza wengi kwa ufasaha na uweza wake wa kutongoa hoja. Kila mtu aliguswa na dhati ya kauli zake. Katibu Mkuu hakuwa na jingine ila kulipa kongamano hilo jina Malala. Mtoto huyu wa kimaskini alipewa taathima ambayo watu wachache sana wamepata kutunukiwa. Hii ni heshima inayotengewa marais na wafalme. Na wanapoipata huruhusiwa kuhutubia kwa dakika tano tu.

Mwaka 2014, viongozi wenye sifa za ubabe wa kuwabinya wapinzani wao lakini wameshindwa kuwaokoa wanyonge walipokuwa wakilaza damu, yeye alisafiri hadi Naijeria kudai kuachiliwa kwa wasichana 200 waliotekwa nyara na kundi haramu.

Katika hotuba iliyojaa hisia ambazo huhusishwa tu na akina mama wenye uzazi mkubwa aliyoitoa Naijeria, aliwaasa watoto wenzake wasimruhusu mtu yeyote awaambie kuwa wao ni wanyonge au hawana uwezo. Aliwanasihi kuwa wao sio wadhaifu kuliko wavulana na wasijione wanyonge kuliko watoto wa kitajiri wala wale wanaotoka nchi zenye uwezo mkubwa. Alihitimiza kuwa wao ndio watakaojenga jamii na kuwa wana uwezo wa kuyaendesha mambo. Mshindi wa tuzo hii yenye thamani ya dola za kimarekani milioni moja ameitabaruku kwa watoto wenzake ulimwenguni. Bila shaka mwanzilishi wa tuzo ya Nobel ameguswa na tendo la mtoto

huyu huko kuzimuni. Kama kumbukizi tunu hii hutolewa wakati wa kuadhimisha kifo cha Mwanaviwanda wa

Kiswidi aliyeasisi tuzo hii kufuatana na wosia wake mwaka 1895. Kama Alfred Noble mwenyewe, kwake Malala, ngwenje au darahimu si muhimu . Lililo muhimu ni ukombozi wa watoto na hasa wa kike kielimu. Malala bado anavaa mtandio wake huku akidhihirisha adabu na unyenyekevu wa kupigiwa mfano.

MASWALI

1. Eleza mtazamo wa jamii ya Malala kuhusu watoto wa kike. (alama.2)

.....

.....

.....

2. Unafikiri Malala alistahili kutuzwa Tuzo ya Nobel? Toa sababu tatu. (alama.3)

.....

.....

.....

.....

3. Ni njia zipi alizozitumia Malala kutetea haki ya watoto wa kike kupata Elimu? (alama 3)

.....

.....

.....

.....

4. Malala anawapa ushauri upi watoto wenzake? (alama. 1)

.....

.....

5. Kwa nini inasemekana kuwa Tuzo ya Nobel ina staha ya juu zaidi? (alama.2)

.....

.....

.....

6. Andika kichwa kifaacho kwa kifungu hiki.

(alama.2)

.....
.....

7. Eleza maana za maneno yafuatayo kama yalivyotumiwa katika taarifa:

(alama. 3)

a) Tunu

.....
.....

b) Wahisani

.....
.....

c) Ubabe

.....
.....

2. UFUPISHO

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali

Ukame ni tukio hatari la kimaumbile. Athari zake hutofautiana kutoka eneo moja hadi lingine. Kwa sababu hiyo, si rahisi kuielewa dhana ya ukame; kwa hakika si rasihi kuifafanua dhana hii. Katika eneo la Bali, kwa mfano, isiponyesha kwa muda wa siku sita wenyeji huchukulia hali hiyo kuwa ukame japo kiasi hicho cha mvua ni kikubwa mno ikilinganishwa na Libya ambayo hupata kiasi kidogo cha chini ya milimita 180 ya mvua kwa mwaka.

Katika hali ya kawaida ukame hutokana na kipindi kirefu cha uhaba wa mvua hasa katika mzima au zaidi. Uhaba huu wa mvua huweza kusababisha uhaba wa maji kwa shughuli, kundi au sekta Fulani. Shughuli za binadamu huweza kufanya hali ya ukame mbaya zaidi. Shughuli hizo ni pamoja na kilimo, unyunyiziaji maji na ukataji wa miti.

Ni vigumu kubaini wakati mahususi ambao ukame huanza kwa kipindi hicho cha ukosefu wa mvua huwa cha mfululizo, na eneo huendelea kupata mvua iliyopungua kwa miezi au hata miaka. Mimea hukauka na wanyama hufa kutokana na ukosefu wa maji. Ukame basi huwa hatari kwa maisha ya binadamu na viumbe wengine kwa kuwa huweza kusababisha njaa na kuyafanya maeneo kuwa majangwa.

Mbali na ukosefu wa mvua, ukame pia husababishwa na kiangazi. Kiangazi huongeza kiwango cha joto. Joto hilo hufanya maji yaliyohifadhiwa kuwa mvuke haraka, hivyo kiwango chake kupungua. Hali ya *el ninyo* pia husababisha ukame katika baadhi ya maeneo ambayo huwa

hayana mvua. Upepo huivutia mvua mahali panaponyesha na kuliacha kame eneo ambalo halina mvua ya aina hii. Hata katika maeneo yenye mvua ya *el ninyo* , kiangazi kikali huifuata na hivyo kusababisha ukame. Hali hii huitwa *la nina*. Mambo yanayotokana na mabadiliko ya hali ya anga ulimwenguni pia yanaweza kuchangia ya ukame. Ongezeko la joto duniani linafanya hali ya ukame kuwa mbaya zaidi.

Ukame una mdhara chungu nzima kwa binadamu. Madhara hayo huweza kuwa ya kiuchumi, kimazingira, kimazingira au hata kijamii. Ukame husababisha kupungua kwa mimea na mavuno. Huweza pia kutokea dhoruba za mchanga. Dhoruba hizi hutokea palipo na jangwa. Ukosefu wa maji ya kunyunyizia mimea husababisha njaa na magonjwa kama vile utapiamlo yanayotokana na ukosefu wa lishe bora. Makazi ya wanyama wanchi kavu na wale wa majini pia huathiriwa vibaya. Hali kadhalika, ukame husababisha uhamaji. Hii inamaanisha kuwa jamii huweza kutoka katika makazi asilia na wakati mwingine huweza hata kuwa wakimbizi.

Ukame husababisha ukosefu mkubwa wa maji. Ukosefu huu huwa na athari hasi kwa maendeleo ya viwanda kwa kuwa vingi huhitaji kiasi kikubwa cha maji. Juu ya hayo, maji huhitajika katika kuzalisha umeme. Umeme una matumizi mengi katika viwanda, nyumbani, afisini na hata hospitalini. Ukosefu wa umeme basi huwa ni tatizo kuu.

Aidha, ukame husababisha madhara mengi, binadamu wanaweza kujikinga kutokana na uhaba wa rasilimali za asili kama vile chakula na maji. Pia mioto mikubwa huweza kuenea haraka wakati wa ukame na hivyo kusababisha vifo vya binadamu na wanyama na uharibifu wa rasilimali nyingine.

Ingawa ukame husababisha madhara mengi, binadamu wanaweza kujikinga kutokana nao kwa kupunguza makali ya ukame. Jambo la kwanza wanaloweza kufanya binadamu ni kuhifadhi maji. Maji ya mvua yanafaa kuhifadhiwa katika mabwawa na mapipa. Haya yanaweza kutumiwa wakati wa ukame hasa katika kukuza mimea. Mkakati mwingine ni kutumia mbinu za kupunguza chumvi na kemikali nyingine zilizomo kwenye maji ya bahari ili yaweze kutumika katika unyunyiziaji wa mimea. Hili litapunguza tatizo la ukosefu wa chakula. Pia ni muhimu kufanya utafiti kuhusu hali ya anga ili kupanga na kuweka mikakati ifaayo kukabiliana na hali hiyo.

Ni muhimu kuwa na mipangilio mizuri ya matumizi ya ardhi. Mathalani upanzi wa mimea itakayozuia mmomonyoko wa udogo, kubadili aina ya mimea inayokuzwa sehemu fulani pamoja na upanzi wa mimea isiohitaji mvua nyingi katika kame ni hatua mwafaka. Aidha, ni vizuri kupunguza matumizi ya maji hasa katika mazingira ya nyumbani kwa mfano tunapofua na kuosha. Njia nyingine ya kukabiliana na tatizo hili ni kusafisha maji yaliyotumiwa ili kuyatumia tena.

(a) Kwa maneno 50, eleza visababishi vya ukame kwa mujibu wa taarifa

(alama. 4; 1 ya mtiririko)

Matayarisho

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nakala safi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Fupisha ujumbe wa aya ya **tano** hadi **saba** kwa maneno 70. (alama. 6; 1 mtiririko)

Matayarisho

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nakala Safi

.....

.....

.....

[illegible]

a) Eleza masuala ambayo mwandishi ameibua katika aya mbili za mwisho kwa maneno 60.

(alama 5; 1 ya mtiririko)

Matayarisho

[illegible]

Nakala safi

[illegible]

3. SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA ALAMA 40

a) Andika maneno yenye miundo ifuatayo . (alama.2)

i) Kipasuo ghuna cha midomoni, irabu ya chini, kati, kipasuo sikhuna cha ufizi, irabu ya juu mbele.

.....
.....

ii) Nazali ya ufizi, kipasuo ghuna cha kaakaa laini, irabu ya juu, nyuma, irabu ya nyuma wastani.

.....
.....

b) Bainisha silabi zinazowekwa shadda katika maneno yafuatayo (Alama. 1)

i) Waliotusifia

.....
.....

ii) Sherehekea

.....
.....

c) Andika sentensi ifuata katika wingi. (Alama.2)

Wayo wa mguu wangu wa kulia umeungua

.....

d) Geuza sentensi ifuatayo katika hali ya udogo. (alama. 1)

Njia hii yetu inapitiwa na mtu mnene

.....
.....

e) Tunga sentensi moja yenye kivumishi cha pekee kinachoonyesha idadi jumla. (alama.1)

.....
.....

f) Andika upya sentensi zifuatazo kulingana na maagizo

i) Maafisa hao walipewa uhamisho. Maafisa wengine hawakupewa uhamisho

(unganisha kuunda sentensi ambatano)

(alama.2)

.....

.....

.....

ii) Hadithi hiyo ilitungwa vizuri ikawavutia wengi

(badilisha vitenzi vilivyopigiwa mstari kuwa nomino)

(alama.2)

.....

.....

iii) Tunda halitaoshwa vyema. Tunda halitalika .

(unganisha kuwa sentensi moja kwa kutumia ‘po’)

(alama.2)

.....

.....

iv) Kengewa alitoa ahadi .Wengi waliiamini ahadi hiyo. (unganisha kuwa sentensi moja inayoanza

kwa . Ahadi....)

(alama .2)

.....

.....

g) Tunga sentensi ya masharti inayoonyesha kwamba kitendo kilifanikiwa kutokana na

kufanikiwa kwa kingine.

(alama. 2)

.....

.....

h) Tunga sentensi yenye kishazi kirejeshi ambacho ni kielezi.

(alama.2)

.....

.....

i) Ainisha maneno ya liyopigwa mstari katika sentensi ifuatayo. (alama. 3)

Mwenyewe hakuwa amekupa ruhusa kuitumia

.....

.....

.....

.....

j) Akifisha sentensi ifuatayo.

Kiwango cha umasikini katika kaunti ya homabay kinasikitisha sana itabidi sote wakatizi wa hapa
tujizatiti ili tutimize malengo ya millennia seneta mteule alituhimiza

.....

.....

.....

k) Andika maneno yenye mofimu zifuatazo. (alama. 2)

i) Umoja (ngeli ya u-i), mzizi, kiisho

.....

.....

ii) Kikanushi, kiambishi ngeli (ki-vi, Umoja)

Mzizi, kauli tendeka, kiisho

.....

.....

l) Tunga sentensi yenye muundo ufuatao. (alama. 2)

KN (N+RH) + KT (T+RE)

.....

.....

.....

m) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya kukanusha . **(alama. 2)**

Ngoma hizo zilihifadhiwa ili ziuzwe mjini.

.....

n) Andika sentensi ifuatao katika wakati uliopita hali ya mazoea. **(alama.2)**

Ekapolon atawashauri wanafunzi kuhusu umuhimu wa kufanya bidi

.....

.....

o) Andika sentensi ifuatayo katika kauli ya kutendesha kwa kuzingatia maneno yaliyopigiwa

mstari

(Alama. 2)

Alimfanya mtoto anywe uji ukamfanya ashibe.

.....

.....

p) Tunga sentensi ukitumia mzizi, ingineo kumaanisha “mbali na”. **(Alama. 1)**

.....

.....

q) Hewala ni kwa kukubaliana na jambo, ... ni kwa kutoka kitu kinusurike,

na.....ni kwa aliyefanya vyema katika jambo.

(alama.1)

r) Zito ni kwa jepesi, ...ni kwa choyo na, ...ni kwa kali.

(alama.2)

s) Andika visawe vya kauli zi zilizopigiwa mstari.

Atyang alikumbwa na matatizo mengi lakini hakukata tama.

4. ISIMU JAMII.

(Alama.10)

Eleza sababu tano zinazowafunga watu kufanya makosa ya kisarufi katika mazungumzo.

[illegible]